Na Jafar GIYASI,
Daktari wa Usanifu Majengo,
Mwanachama mwasiliani wa ANAS

MJENGO WA JIJI LA KALE LA BAKU

BAKU NI JIJI LILILOJENGWA KWA MAWE KWENYE PWANI YA BAHARI YA AL-KHAZAR ABDUR-RASHID AL-BAKUVI, KARNE YA 15

Icharishahar ni nguzo ya kihistoria ya jiji la Baku, mji mkuu wa Azerbaijan. Mji wa kale wa Baku ni mji wa enzi ya kati wenye muundo kamili, uliojengwa kama majiji mengi katika eneo la Mashariki ya Kati ya citadel, jiji la ndani na la nje. Jiji la ndani lililozungukwa kwa mawe (Icharishahar) limekuwa likinawiri kwa karne nyingi.

Jiji la Baku lilijengwa upande wa kilima kwenye fuo za Bahari ya Kaspiani katika sehemu ya kusini magharibi mwa peninsula ya Absheron kwenye ghuba iliyolindwa vizuri kutokana na madhoruba ya Kaspiani. Asili ya jiji hili haijulikani, ingawa watafiti wanapendekeza mara kwa mara kuwa kilima hiki kilikuwa makao ya binadamu zama za kale. Mtaalamu maarufu wa Uingereza wa Masuala ya Misri, Flinders Petrie, hata alionyesha usawa kati ya jina Bakhau, lililotajwa katika «Kitabu cha Wafu» cha visasili vya Misri ya kale, ambacho ni cha mwisho wa milenia ya 3 BC, na mahali panapoitwa Baku. Enzi za kati za mapema (karne za 5 hadi ya 7) waandishi wanataja mji katika eneo la Caucasian Albania unaitwa Atli au Atshi Bagavan, yaani, Fiery Bagavan.

Peninsula ya Absheron, yenye tochi zake zisizofifia za gesi asili kwenye ufuo na baharini ziliwavutia watu zama za kale, na Baku tayari kilikuwa kituo cha dini ya Zoroastria zama za kale. Katika enzi ya Sassanid (karne za 3 hadi ya 7), aliyepandisha dini ya Zoroastria kwa kiwango cha dini ya kitaifa, ushawishi wa kidini wa Baku ulikuwa kwa kasi na kusababisha hatua mpya katika

Baku. Mchongo wa 1861

maendeleo yake ya mjini. Mjengo wa mnara wa kifahari wa jiji – Maiden's Tower, mabaki ya karibu ya jiji na minara, pamoja na mabaki ya mijengo iliyogunduliwa karibu na Maiden's Tower katika enzi ya uchimbaji wa akiolojia, ni ya wakati huo.

Maeneo haya yote yanatoa msingi wa kuhitimisha kuwa Wasasanidi hawakuona tu Baku kama kituo cha kidini lakini pia kama kiungo muhimu katika mfumo mkubwa wa ngome walizokuwa wamejenga kwenye mipaka ya kaskazini ya milki.

Hakuna minara ya juu ya ardhi ya karne za 7 hadi 10 iliyopo katika Baku ya kale. Hata hivyo, uchunguzi wa akiolojia umefichua mabaki ya majengo ya wakati huo katika wilaya zote zenye watu wengi. Karibu na lango la Maiden's Tower, msikiti mdogo, uliojengwa labda katika karne ya 10, umepatikana chini ya safu ya udongo.

Hatua ya kwanza muhimu katika ukuaji wa Baku katika kipindi cha mwishoni mwa enzi ya kati inapatikana katika enzi ya Seljuk (karne za 11 hadi 13). Katika kipindi hiki, pamoja na umuhimu wa kiuchumi, jukumu la Baku kama kituo cha kisiasa pia liliongezeka. Kituo cha kale cha kidini na bandari kubwa kwenye Bahari ya Kaspiani, maarufu, kama waandishi wa wakati huo walivyosema, kwa «chumvi na mafuta meusi, meupe na ya kijani», Baku inakua kimsingi kama ngome. Kwa amri ya Shirvanshah Manuchehr III (1120-1160), Baku ilizungukwa kwa kuta na kazi za marekebisho na uimarishaji zilifanywa katika Maiden's Tower. Kwenye kisiwa kidogo katika Ghuba ya Baku, «ngome ya bandari» ilijengwa, na sasa inajulikana kama Bayil (1234). Baku ilikuwa na mojawapo ya mifumo ya ngome ya hali ya juu zaidi wakati huo. Majengo ya kidini yalijengwa zaidi huko Baku chini ya Waseljuku. Misikiti mitatu – Friday Mosque, Sinig Gala na Bazzaz - inatoa dhana fulani kuhusu kiwango cha majengo ya kidini ya kipindi hicho. Katika kipindi hicho, kuhusiana na kubadilika kwa Baku kuwa jiji lililozungukwa kwa ukuta na makazi ya Washirivanishahi, kasri lilijengwa. Tafiti chache za akiolojia na uchimbaji wa mara kwa mara vilisaidia kufafanua uwepo wa mfumo wa kusambaza maji wa kahirizi uliojengwa huko Baku katika karne za 11 hadi 12 na kutoa habari fulani kuhusu asili ya jiji nje ya kuta za nje. Katika nusu ya kwanza ya karne ya 13, Baku tayari ilikuwa sehemu kuu ya muundo wa mjini na nodi nyingi. Mfumo wa uimarishaji uliotawaliwa na Maiden's Tower na ngome, kituo cha kidini chenye nafasi dhahiri, ngome tofauti katika ghuba inayohudumia biashara ya baharini na kasri ilibainisha hali ya maendeleo zaidi ya jiji. Katika kipindi hicho, mnara wa msikiti na labda wa zamani zaidi wa Baku- Sinig Gala (1078) - ulijengwa.

Katika enzi ya Ilkhanid (karne za 13 hadi 14), Baku ilibaki kuwa moja ya vituo muhimu zaidi vya kisiasa na kiuchumi vya Shirvan. Eneo la Baku pia lilikuwa kama makazi ya majira ya baridi ya Ilkhanids, na kwa amri ya Oljaytu Khan (1304-1316), wakazi wake hawakutozwa kodi wakati mmoja. Chini yake, msikiti wa Friday wa jiji ulijengwa mwaka wa 1309. Misikiti ya wilaya ya ngome ya Baku ya Khidira (1301), Gileyli (1308), Mirza Ahmad (1345), Jin (1375), pamoja na msikiti wa Keygubad katika Katika kasri ya Shirvanshah ni majengo ya minara

Msikiti wa Sinig Gala.
Picha ya karne ya 19

ya karne ya 14. Ujenzi wa misikiti mingi ya mitaani chini ya wailikihanidi inaonyesha maendeleo ya kasi ya kimjengo na kimji ya Baku katika kipindi hicho.

Karne ya 15, Baku, ikiwa inaendelea kukua kama kituo cha kisiasa na kiuchumi cha Shirvan, ilifikia kilele cha mabadiliko yake ya kisanifu na ya miji. Shirvanshah Sheikh Ibrahim (1427-1447) aliendeleza ujenzi wa kasri ulioanzishwa karne mbili za nyuma na alijaribu kulipatia mwonekano uliolingana na hali ya jiji kuu. Ilikuwa chini yake ambapo msikiti wa Friday ulijengwa upya na msikiti wa Sheikh Ibrahim (1415) ukajengwa. Umuhimu wa Baku kama bandari ulijionyesha wenyewe katika ujenzi wa malango matatu ya kuelekea bandari ya bahari. Katika karne hiyo, majengo kadhaa makuu yalijengwa kwenye barabara kuu ya maduka iliyoenda sambamba na pwani. Kati yazo, Bukhara na Multan car- avanserais na Haji Gaib bath bado yapo. Katika kipindi hicho (1437), mnara wa msikiti wa Friday, ulioko kwenye njia iliyotajwa hapo juu, ulijengwa. Kwa hivyo, kituo cha kidini cha jiji kilikamilishwa.

Kwa sababu ya kazi kubwa ya ujenzi, karne ya 15 ilikuwa hatua muhimu katika ubunifu wa utofauti wa kikazi na muundo wa mkubwa wa Baku. Safu mbili za kuta, zilizozungukwa na mtaro mrefu nje, pamoja na minara miwili ya kifahari (Maiden na Ar- senal), vilitengeneza mfumo wa ngome iliyopendeza kwa wakati huo. Kikiwa katika sehemu ya juu zaidi ya jiji, kituo cha kisiasa na kiusimamizi kiliwakilishwa na kasri kubwa ya Shirvanshah, iliyoleta urembo wa ajabu kwa sura thabiti ya jiji la ngome na mtindo wake bora na usanifu wa kipekee, uliobainisha sura ya jiji kuu la Baku. Ukipanuka kuelekea sehemu ya chini ya jiji, njia ya maduka, na muundo wake ulioboreshwa, uligeuka kuwa kituo chenye pilkapilka nyingi za kibiashara. Utofauti huo wa kikazi ulilingana kabisa na kusudi la kikazi la jiji (jiji kuu, ngome, bandari) na mazingira yake.

Kutokana na ukuaji wa hali ya kisiasa wa jiji na uimarishaji zaidi wa nafasi zake katika biashara ya baharini, mabadiliko makuu ya ukubwa na ubora yalitokea katika ujenzi wa majengo ya makazi. Tunaweza kusema kuwa ni katika karne ya 15 ambapo vipengele vikuu vya mtandao wa barabara na muundo wa vipimo vya Baku ya enzi ya kati vilionekana.

Kwa bahati mbaya, ukuaji huu ulifuatwa na kipindi kirefu cha kukoma kwa shughuli za ujenzi wa Baku. Kwa sababu ya kutekwa kwa jiji hilo na jeshi la Safavid mwaka wa 1501, si tu sehemu ya ngome na minara, lakini pia Kasri la Washirvanshahi viliharibiwa zaidi. Baada ya kujumuishwa kwa Shirvan katika taifa la Safavid, Baku ilipoteza hadhi yake kama jiji kuu na sasa lilitajwa katika

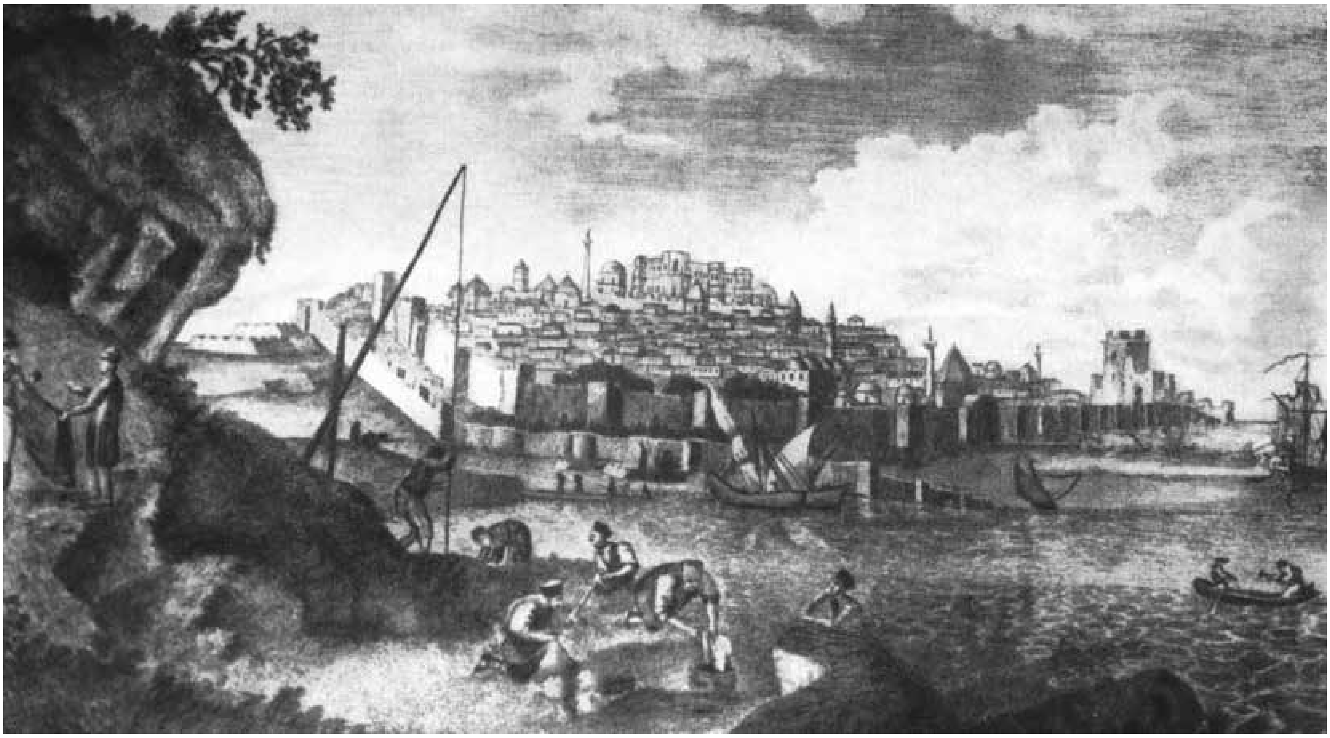
General view of Baku. Engraving of 1796

hati rasmi kama kituo cha eneo dogo linaloitwa «nchi ya Shirvan ya Badkubeh», iliyojumuisha vijiji 34. Kushushwa kwa hadhi ya kisiasa na kiusimamizi kulisababisha kupungua zaidi kwa kazi ya ujenzi katika jiji, kwa hivyo, katika karne za 16 hadi 17, hakuna mnara hata mmoja wa kifahari uliojengwa mjini Baku.

Kulingana na ripoti za wasafiri na minara iliyopo, sehemu ya chini ya kibiashara ya jiji ilikuwa kwa kasi kiasi katika kipindi hicho. Katika kipindi hiki, kituo cha jiji cha kawaida cha enzi ya Safavid kiliibuka karibu na soko na kuundwa kwa muundo wa tao na safu ya nguzo karibu na Maiden's Tower. Katika karne ya 17, msikiti mdogo ulijengwa kati ya Soko na Maiden's Tower na msikiti wa shule upande wa kusini magharibi (1646). Katika barabara kuu ya maduka ya bandarini, sehemu ya madrasa iliyojengwa pia wakati huo (1598) ipo.

Mwaka wa 1608, Shirvan baylarbay Zulfugar Khan alirekebisha na kuimarisha kuta za ngome ya Baku, na kujenga upya lango la kaskazini linalojulikana kama lango la Darband au Shamakhi. Wasafavidi walizingatia zaidi ujenzi wa jengo la kidini la Bibi-Heybat lililo karibu na Baku, ambapo, kulingana na maelezo ya jengo hilo tuliyopata, kazi ya ujenzi ilifanywa katika karne za 14 hadi 17, na kwa hivyo, jengo hili lilipanuka zaidi.

Baku. Picha ya karne ya 19. Mtu anaweza kuona safu mlalo za ndani na za nje za kuta za ngome

Katika enzi ya wakhanati, Baku ilishuhudia kushuka kwa hadhi yake zaidi na kugeuka kuwa mji mdogo wa kimkoa. Kituo cha usimamizi kilikuwa sehemu ya kaskazini mashariki mwa ngome, karibu na lango la Shamakhi na pwani. Kituo hiki, kilichoanza kukua katika karne ya 18, kilijumuisha zaidi nyumba za malodi,

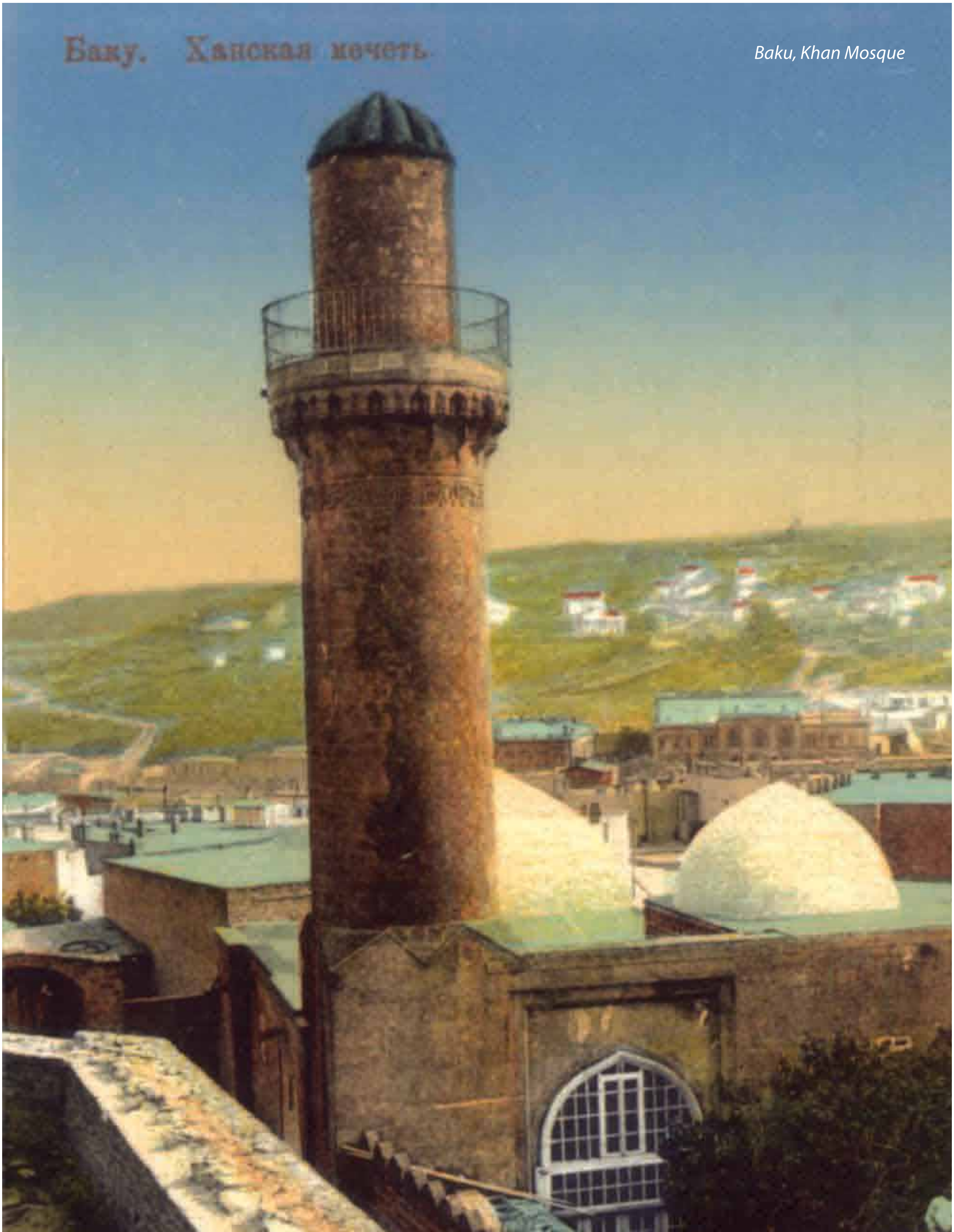

Baku, Khan Mosque

Baku, sehemu ya jiji iliyozungukwa kwa ukuta

pamoja na msikiti, hodhi, ovudani (hifadhi ya maji ya chini ya ardhi), bustani, nk. Jengo kuu la kituo, kulingana na maelezo, lilijengwa mwaka wa 1750 chini ya Mirza Muhammad Khan of Baku (1747-1768).

Katika kipindi cha 1806 hadi 1920, majengo ya Icharishahar, hasa maeneo ya makazi, yalifanyiwa mabadiliko makubwa, ingawa muundo wa mpango kwa jumla ulidumishwa kwa kiasi kikubwa. Jeshi la Urusi, liliteka jiji hili, liliwekwa katika mitaa yote kutoka Maiden's Tower hadi lango la Shamakhi, likifanya marekebisho makubwa ili kuibadilisha kulingana na mahitaji yake. Ingawa muundo wa mpangilio na mtindo wa ujenzi wa majengo ya makazi, yaliyojengwa katika karne za 19 hadi mapema karne ya 20, unalingana zaidi na miundo ya Ulaya, inadumisha desturi ya kale ya majengo ya Baku na Absheron.

Icharishahar, Gosha Gala Gapisi

Mwaka wa 1859, Mrusi Tsar Alexander II alitia saini amri ya kuipa Baku hadhi ya mji mkuu wa mkoa, na mwaka wa 1867, ngome ya Baku iliacha kuwa jengo la kijeshi. Mwaka wa 1883, safu ya pili ya kuta za ngome iliangushwa, ilhali lango la Zulfugar Khan lilihamishiwa kwenye lango la Shamakhi (Shah Abbas), na kwa hivyo, Gosha Gala Gapisi

Baku, Bolshaya Krepostnaya Street

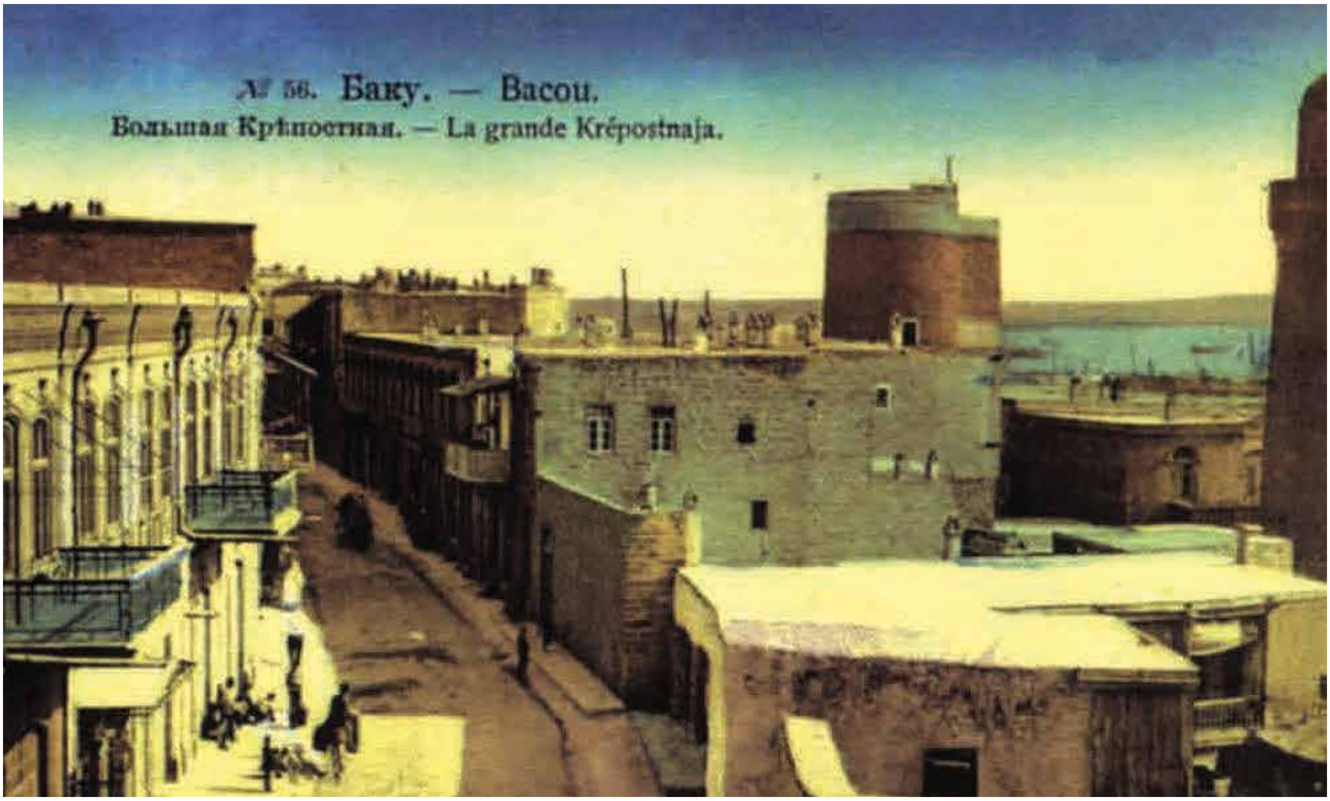

(malango mawili) yalitokea. Zaidi ya hayo, ukuta wa ndani kutoka Azneft Square hadi Natavan Square ya sasa uliangushwa. Kwa hivyo, kufikia mwisho wa karne ya 19, Icharishahar haikuwa na ukuta wote wa nje na karibu nusu ya ukuta wa ndani.

Katika karne za 19 hadi mapema karne ya 20, misikiti kadhaa huko Icharishahar ilikarabatiwa na majengo mapya ya kidini yalijengwa. Katika nusu ya pili ya karne ya 19, msikiti wa Giley ulipanuliwa, ilhali msikiti wa Haji Banu ulirekebishwa mwaka wa 1902, msikiti wa zamani wa Friday uliangushwa na msikiti mpya ulijengwa mahali pake mwaka wa 1899 hadi 1901. Walijenga msikiti wa Baylar upande mwingine wa lango la mashariki la Kasri ya Washirvanshahi (1895), msikiti wa Haji Gaib (1898) katika barabara ya sasa ya Mirza Mansur Street, pamoja na msikiti wa Khanlar.

Katika enzi ya utawala wa Kisovieti, kwa sababu ya maendeleo ya kasi ya jiji nje ya kuta, hakuna ujenzi mkubwa uliofanywa huko Icharishahar. Hata hivyo, majengo machache yaliyojengwa katika kipindi hiki yalikiuka zaidi hali ya kiusimamizi ya ngome ya Baku kwa ukubwa wake. Kwa bahati mbaya, katika miaka ya uhuru, ukubwa wa ukiukaji huu ulizidi kwa kasi na muundo wa vipimo wa Icharishahar, uliodumu katika karne zote, uliharibika zaidi.

Kiasili, Icharishahar ni aina ya miji yenye urithi mkubwa wa maendeleo ya mjini. Muundo wake wenye mpango mzuri, nafasi na mwonekano wa kisanifu ni vya thamani sana. Icharishahar inadumisha vipimo vya msingi vya jiji la Kiislamu la kipindi cha mwishoni wa enzi ya kati na majengo ya usanifu wa hali ya juu na majengo ya kawaida ambayo yana thamani kubwa ya usanifu na ya mji. Kati ya maeneo mengi yaliyopo hapa, Maiden's Tower na Kasri la Washirvanshahi ni maarufu kwa ubora wake wa kiusanifu na sanaa. Kwa hivyo, "Icharishahar, Maiden's Tower na Kasri la Washirvanshahi huko Baku" ni minara ya kwanza ya urithi wa majengo wa Azebaijani wa kujumuishwa kwenye orodha ya turathi ya dunia ya UNESCO.

Marejeleo

1. Sarah Ashurbeyli. Historia ya jiji la Baku. Miaka ya Enzi za Kati. Baku, 1992
2. L.Bretanitskiy. Baku. Minara ya sanaa na usanifu. Leningrad-Moscow, 1970
3. A.V.Salamzadeh. Usanifu wa Azerbaijan, karne za 16-19. Baku, 1964
4. Jafar Giyasi. Minara ya usanifu ya enzi ya Nizami. Baku, 1991